

УДК 378.041:004.77

А.І. Калініченко, Л.О. Сікорська
м. Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ЕКОНОМІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми. Парадигма навчальної діяльності вищих економічних навчальних закладів довгий час була зорієнтована на підготовку фахівців, що володіють великим обсягом фундаментальних знань, але не вміють їх актуально інтегрувати і, як наслідок цього, повільно адаптуються до професійної діяльності. Вони нерідко виявляються безпорадними там, де потрібні самостійність і компетентність у прийнятті рішень, уміння організувати свою роботу. Одним із кроків у напрямку вирішення даних проблем є зміна підходів до організації самостійної роботи студентів у ВНЗ.

Завдання покращення організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів також впливає з концепції автономії студентів і автономного / самокерованого навчання (*learner autonomy and autonomous / self-directed learning*). Суть даної концепції полягає у розвитку особистості студентів, формуванні в них навчальних умінь з оволодіння іноземною мовою та здатності самостійно / автономно керувати своєю навчальною діяльністю, як у конкретній навчальній ситуації, так і в контексті кінцевих цілей вивчення іноземної мови. Концепція автономії студентів у навчальній діяльності з оволодіння іноземною мовою розвивається в рамках гуманістичного, особистісноорієнтованого підходу до освіти, метою якого є створення для кожного студента умов для максимального розвитку їхніх здібностей, схильностей, задоволення пізнавальних інтересів і потреб.

Аналіз попередніх досліджень. Питання самостійної роботи завжди перебували в центрі уваги педагогів, які єдині в оцінці її ролі в процесі вивчення іноземних мов. Різні аспекти проблеми організації самостійної роботи студентів розглянуто в дослідженнях вітчизняних та закордонних науковців (А. Алексюк, І. Бім, В. Буряк, О. Заїка, Л. Клименко, В. Мороз, П. Підкасистий, М. Сметанський та ін.). Самостійній роботі студентів у процесі оволодіння іноземною мовою присвячено низку наукових досліджень, які вирішують окремі питання цієї проблеми (О. Акмалдинова, М. Алієва, Л. Іванова, А. Лур'є, О. Малінко, С. Ніколаєва, О. Письменна, М. Смирнова та ін.) та загальні проблеми в цілому (Т. Біла, А. Кузьміна, Л. Лужних та ін.).

Аналіз педагогічної літератури засвідчив, що проблема організації самостійної роботи з іноземної мови у студентів економічних ВНЗ акцентується на предметі навчання – мовній діяльності іноземною мовою. Як наслідок досліджується самостійність у мовній діяльності.

У процесі написання даної статті ми ставили за мету розглянути шляхи організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Сучасна вища школа покликана забезпечити студента міцними, оперативними знаннями, а також навчити його вчитися (тобто вчити себе) самостійно. Освічена людина нині – це самостійна людина, що вміє самостійно приймати рішення, самостійно досягати поставленої мети, може власними силами оволодівати знанням, удосконалювати свою фахову майстерність.

Засобом формування та розвитку такої важливої якості є самостійна робота студентів, яку можна розглядати в широкому й вузькому значенні. У широкому значенні – це активна пізнавальна творча діяльність студента, яка присутня (має бути присутньою) на будь-якому виді навчальних занять. У більш вузькому значенні – це один з видів навчальних занять, специфічною особливістю якого є відсутність викладача в момент навчальної діяльності студента.

У нашому дослідженні під самостійною роботою ми розуміємо активне і цілеспрямоване вивчення студентами навчального матеріалу, розвиток і вдосконалення вмінь і навичок, яке

організовується викладачем на основі оволодіння і активізації студентами стратегій самостійної роботи – усвідомлених дій, прийомів і методів, спрямованих на засвоєння знань, самоорганізацію та самоконтроль.

Пошук нових технологій навчання організації самостійної роботи з іноземної мови зумовлений низкою обставин. По-перше, ефективність навчання іноземної мови за традиційною системою в значній мірі не відповідає вимогам до рівня знання мови. Водночас застосування нових методик без використання традиційних методів створює певні труднощі. Відсутність необхідного обсягу автоматизації навичок позбавляє студентів бази, необхідної для продуктивної творчої роботи. По-друге, недостатньо розроблена теорія і практика технологічних основ навчання іноземним мовам.

У теорії педагогіки самостійна робота виділяється як одна з чотирьох основних форм навчальної діяльності студента. Але зреалізувати цю форму навчальної діяльності можливо тільки при дотриманні низки умов, найбільш значущими з яких є наявність мотивації та базових навчальних навичок самостійної роботи в студентів і ефективна організація їх діяльності викладачем (С. Смірнов) [1, с. 121].

Програма самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів передбачає такі основні положення її організації:

1. Самостійна робота розглядається як система, що має свою структуру.
2. Самостійна робота використовується як засіб формування загальнокультурних і професійних компетенцій.
3. Інтенсифікація і стимулювання самостійної роботи пов'язані з дослідженням мотивації, розробкою інтегративних форм і методів самостійної роботи.
4. Формуванню автономії студентів у навчальній діяльності сприяє одержання як загальнонавчальних умінь, так і індивідуальних пізнавальних стратегій вивчення іноземної мови.
5. Аудиторна та позааудиторна самостійна навчальна діяльність студентів стає більш ефективною, якщо сприяє реалізації і подальшому розвитку індивідуального стилю навчання і дозволяє переходити від інтуїтивного представлення до осмислення своєї діяльності під час виконання навчальних завдань і знаходження їх творчих рішень, що переводить самостійну роботу студентів на якісно вищий рівень [2; 3; 4].

Основна концепція навчання студентів стратегіям самостійної роботи – теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін), вчені виділяють наступні складові самостійної роботи у ВНЗ:

1. Змістовний блок – предметна основа майбутньої професійної діяльності. Самостійна робота має бути спрямована на оволодіння студентами системою професійних знань, умінь і навичок.

2. Операційний блок. Самостійна робота має формувати методичну компетентність фахівців. Її мета – оволодіння студентами системою дій, що дозволяють організувати власну діяльність та керувати нею.

3. Регулюючий блок визначає процес становлення і розвитку професійно важливих якостей, що забезпечують у майбутньому виконання професійних функцій і обов'язків. Самостійна робота має бути спрямована на повноцінний розвиток особистості фахівців економічних спеціальностей.

4. Контрольно-оцінний блок сприяє формуванню та розвитку професійної свідомості випускника. Самостійна робота має бути спрямована на розвиток професійної рефлексії.

Готовність студентів до самостійної діяльності з вивчення нового матеріалу визначається:

– наявністю базових навчальних навичок роботи з усіх видів мовленнєвої діяльності, а саме: говоріння, аудіювання, читання, письмо (більшою мірою, безумовно, читання та письмо, так як основними способами перевірки виконання самостійної роботи є усне і письмове виконання вправ на самостійно пройдений матеріал);

– наявністю навичок перекладу і володінням методами роботи зі словником і довідковою літературою;

– умінням працювати з комп'ютерним програмним забезпеченням і Інтернетом.

Використання Інтернету на заняттях робить процес навчання мови більш привабливим для студентів, так як вони одержують доступ до цікавих країнознавчих матеріалів, які вигідно відрізняються від статичних застарілих текстів у підручнику. Завдяки Інтернету, студенти мають доступ до необмеженої кількості автентичної інформації іноземною мовою. Окрім того, Інтернет – це різноманітні комунікації: електронна пошта, конференції, форуми, чати, аудіо-чати та інше (А. Щукін) [2, с. 56].

Шлях упровадження Інтернет-технологій у процес організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів, як зазначає Р. Потапова, це «шлях створення нових методів навчання на базі синтезу основоположних методик та реалізації комп'ютерної грамотності викладача. За допомогою комп'ютера можна вирішити такі навчальні завдання, як оволодіння студентами лексико-граматичними компетенціями, завдяки наочному представленню закономірностей побудови висловлювань, читання та письма» [3, с. 128].

Зміна цілей навчання у ВНЗ у сторону практичного володіння усним мовленням привела до перегляду організаційних форм і змісту завдань для самостійної позааудиторної роботи студентів. Цей вид роботи дозволяє приділяти більшу увагу володінню письмом без шкоди для усної практики мови, яка може проводитися виключно в рамках аудиторної роботи. Таким чином, самостійна робота є важливим доповненням до аудиторних занять і доповнює їх.

Комп'ютер, забезпечуючи індивідуальний підхід до студентів, водночас є стимулом для колективної творчості. Ми погоджуємося з думкою А. Щукіна, що участь у спільних проектах зі створення тематичних публікацій, баз даних, веб-сайтів на іноземній мові, навчає прийняттю спільних рішень, консолідує навчальний колектив. Окрім того, комп'ютерні технології ефективні в створенні міжпредметних зв'язків, що є особливо важливим для студентів, які готуються використовувати іноземну мову в сфері професійної комунікації [2, с. 57].

Для ефективної організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів засобами Інтернет-технологій, доцільно розробляти методичні вказівки, у які можуть бути включені посилання, що будуть допомагати студентам знайти потрібну їм інформацію для виконання домашнього завдання та аналізу прочитаного матеріалу:

1. Інтернет-сайти, на яких є інформація про методи запам'ятовування слів; список посилань на яких можна знайти подібну інформацію.

2. Списки адрес Інтернет-ресурсів, які можуть сприяти більш успішному здійсненню самостійної роботи, наприклад: Інтернет-словники, програми для запам'ятовування слів, електронні книги, бібліотеки, курси іноземної мови, сайти зарубіжних видавництв, друкованих видань тощо.

3. Крім Інтернет-сайтів існують також друковані видання, що супроводжуються аудіокасетами і підрозділяються за рівнем володіння мовою. Список книг, в яких можна знайти комплекс прикладів структурування тексту і визначення його ключових пунктів.

On-line навчання є самим складним і прогресивним видом самостійної роботи, що передбачає допомогу, як з боку викладача, так і з боку інших студентів, оскільки така форма організації навчання різнопланова і передбачає як особистісну взаємодію (студент-викладач; студент-студент; студент-запрошений експерт або член спільноти), так і неособистісну взаємодію (студент-інструмент (комп'ютер); студент-контент; студент-навколишнє середовище). Наприклад, під час взаємодії «студент-студент» більш адаптовані студенти можуть допомогти новачкам через дискусії, які охоплюють як контент, так і сам процес навчання, а робота з довідковим розділом «Часті запитання» (FAQ) здійснюється повністю самостійно [4, с. 154].

В on-line навчанні роль студента стає складнішою і більш активною [5, с. 17-22]. Розглянемо, вимоги on-line навчання до студента:

- Не бути пасивним спостерігачем, активно брати участь у роботі курсу.
- Ділитися своїми знаннями і досвідом з іншими, виступати в ролі вчителя для менш досвідчених учасників групи. Кожен учасник приходить в on-line клас з попереднім освітнім досвідом і своїм запасом знань, тому під час проведення такого роду курсів викладачеві важливо спочатку визначити рівень знань і можливостей студентів для налагодження більш ефективної роботи.
- Бути самотивованим і самонаправляємим.
- Бути дисциплінованим, уміти розподіляти свій час – встановити графік роботи і дотримуватися його, вчасно виконувати завдання.
- Бути готовим навчатися, наполегливо засвоювати незнайомі технології і новий матеріал. Навчання виглядає інакше в on-line класі. Інформація залишається з студентами довше і осмислюється не тільки в ході прочитання, але і під час дискусій.
- Бути готовим до постійної взаємодії, як у синхронному (учасники знаходяться в мережі в один і той же час, заняття йде в реальному часі), так і асинхронному on-line класі (взаємодія не має місця в реальному часі, студент бере участь у роботі групи в зручний для нього час), так як on-line класи вимагають постійної участі в роботі. Потрібно усвідомлювати, що взаємодії в on-line класі буде набагато більше, ніж на традиційному занятті.
- Уміти справлятися з проблемами, такими як: недоступний сервер, зламався комп'ютер, зник документ і т.д. Проблеми часто і несподівано виникають в on-line класах, тому студент має бути готовий легко знайти допомогу: знати, як швидко розшукати викладача одним з доступних способів, мати надійного помічника в групі, готового допомогти в будь-який час, бути здатним знайти вихід із ситуації самостійно, тощо.
- Вдумливо і осмислено працювати з контентом (навчальним матеріалом), не боятися обсягу нової інформації.
- Бути готовим спілкуватися не тільки з викладачем, але і з іншими студентами, вміти вибудовувати стосунки. Для цього важливо навчитися «слухати» інших учасників процесу, що в разі асинхронної взаємодії значить правильно й уважно читати коментарі.

Важливу роль у вирішенні проблеми особистісних стратегій вивчення іноземних мов у позааудиторної діяльності відіграє розробка Європейського мовного портфоліо – пакета документів, у яких кожен хто вивчає іноземну мову може зібрати за певний період часу і представити в систематизованому вигляді свідчення своєї кваліфікації, досягнень і досвіду у вивченні іноземних мов, включаючи зразки самостійної мовної активності.

Портфоліо створюється для того, щоб допомогти студентам самостійно визначити досягнутий рівень, намітити подальші кроки у вивченні іноземних мов і більш активно брати участь у навчальному процесі. Портфоліо є ідеальним засобом правильної організації позааудиторної роботи. Окремі розділи «мовної біографії» студентів та їх мовного «досьє» дозволяють представити особистісні стратегії вивчення мови в систематизованому вигляді, проаналізувати їх наповнення за видами мовної діяльності і визначити досягнутий рівень за допомогою самотестування.

Наприклад, студентам економічних спеціальностей, що вивчають англійську мову, можна рекомендувати заповнення наступних розділів портфоліо:

- A Record of self-directed learning (objectives, methods, materials);
- A Record of formative assessment;
- A Language-learning diary (setting down the results of self-observation or reflection on experience).

Отже, важливість підвищення самостійності студентів в умовах їх аудиторної і позааудиторної самостійної роботи визначається індивідуальним характером засвоєння іноземних мов та індивідуальним стилем навчання – стилем навчальної діяльності у процесі оволодіння іноземною мовою.

Проведене дослідження дозволило нам виділити наступні цілі застосування самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів: оптимізація процесу навчання іноземної мови з точки зору економії аудиторного навчального часу; актуалізація та активізація пошуку нових знань студентами; розвиток творчого характеру освіти; підвищення якості засвоєння навчальних програм.

Крім значущості самостійної роботи для студентів, необхідно також відзначити той факт, що вона може вважатися корисним прийомом і для викладача, оскільки допомагає студентам краще підготуватися до кожного конкретного завдання і формує навчальні вміння, що знаходять широке застосування в ході навчального процесу.

Проведений аналіз дозволив нам зробити наступні **висновки**.

Ми вважаємо, що в умовах вищої економічної освіти підвищення самостійності студентів у процесі оволодіння іноземною мовою пов'язано з наданням їм більшої свободи як у виборі способів виконання самостійної роботи, так і у виборі завдань для самостійного опрацювання, їх обсягу, термінів виконання тощо.

Однак постає питання про те, за яких умов студент зуміє правильно скористатися більшою свободою в самостійній навчальній діяльності. Наші дослідження показали, що це стане можливим у тому випадку, якщо студент буде знати своєрідність свого стилю навчання і буде володіти широким набором пізнавальних стратегій та раціональних способів і прийомів, які використовуються для вивчення іноземних мов. Завдання викладача полягає в тому, щоб, з одного боку, надавати студентам необхідну допомогу у розвитку їх навчальної автономії за допомогою організації самостійної роботи, яка може здійснюватися в рамках аудиторних і позааудиторних занять з іноземної мови, а, з іншого боку, – у створенні умов, що сприяють реалізації їх стилів навчання у позааудиторній самостійній навчальній діяльності.

Проаналізувавши існуючі в дидактиці та методиці навчання іноземних мов підходи до проблеми організації самостійної роботи студентів, вивчивши зміст і принципи організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів, виявивши роль і шляхи реалізації індивідуальних стилів навчання у самостійній навчальній діяльності з оволодіння іноземною мовою, ми вважаємо, що самостійна робота студентів економічних спеціальностей буде більш ефективною, якщо реалізувати наступні умови в процесі навчання:

1. Організовувати самостійну роботу, виділяючи в її структурі такі компоненти: мотиваційний; інформаційно-змістовний; процесуальний; рефлексивний.
2. Метою самостійної роботи має бути набуття як дисциплінарних, так і загальнонавчальних знань і умінь.
3. Забезпечувати індивідуалізований і диференційований характер завдань для самостійної роботи; здійснення взаємозв'язку різних видів діяльності в процесі навчання.

Таким чином, на даному етапі реформування вищої економічної освіти назріла необхідність розробки системи завдань для самостійної роботи, що забезпечують формування оптимального рівня мовної підготовки, яка дозволила б випускнику ВНЗ самостійно організовувати навчальну та професійну діяльність надалі. Вона має бути спрямована на оволодіння способами планування досягнення навчальних результатів, стратегіями засвоєння досліджуваного матеріалу, формування цілей і складання планів вирішення навчальних завдань.

Застосування навичок самостійної роботи на практиці дозволяє підвищити ефективність навчання, так як дозволяє студенту в зручний для нього час засвоювати навчальний матеріал, допомагає навчитися користуватися різноманітною навчальною літературою та комп'ютерними технологіями для вивчення іноземної мови. У кінцевому результаті, набуті навички самостійної навчальної роботи допомагають студенту продовжувати свою мовну освіту в сфері професійної діяльності після закінчення ВНЗ.

Література:

1. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии ; под. ред. С.А. Смирнова. – М. – Академия, 2001. – 509 с.
2. Шукин А. Н. Современные методы и технологии обучения иностранным языкам : учебное пособие / Шукин А. Н. – М.: Филоматис, 2008. – 188 с.
3. Потапова Р. К. Новые информационные технологии и лингвистика : учеб. пособие. – [2-е изд.] / Р.К. Потапова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 320 с.
4. Terry Anderson and Fathi Elloumi. Theory and Practice of Online Learning. Athabaska University, 2004. – 421 p.
5. Donald E. Hanna. 147 practical tips for teaching online groups / Donald E. Hanna, Michelle Glowacki-Dudka, Simone Conceicao-Runlee // Madison : Atwood Publishing, 2000. – 74 p.

У статті проаналізовано підходи до проблеми організації самостійної роботи студентів, шляхи організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів; визначено особливості впровадження Інтернет-технологій та on-line навчання; наведено приклади мовного портфоліо.

Ключові слова: самостійна робота, Інтернет, on-line навчання, мовне портфоліо, студент, викладач.

В статье проанализированы подходы к проблеме организации самостоятельной работы студентов, пути организации самостоятельной работы по иностранному языку студентов высших экономических учебных заведений, определены особенности внедрения Интернет-технологий и on-line обучения; приведены примеры языкового портфолио.

Ключевые слова: самостоятельная работа, Интернет, on-line обучения, языковое портфолио, студент, преподаватель.

The article analyzes the approaches to the problem of students' independent work, ways of organizing independent work with foreign language students of economic institutions, defines the peculiarities of the implementation of Internet technologies and on-line education, are examples of language portfolio.

Keywords: an independent job, Internet, on-line learning, language portfolio, student, Lecturer.

УДК 378.046.4

С.С. Кізім
м. Вінниця, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ» ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах реформування вищої педагогічної освіти, впровадження багаторівневої підготовки педагогічних кадрів, відповідно до Болонської декларації, особливої актуальності набуває проблема професійної підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Технології» до майбутньої професійної діяльності та забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Нові завдання цієї галузі спрямовані на професійну підготовку майбутнього педагога із високим рівнем адаптації до швидкозмінних вимог інформаційного суспільства.

Традиційна система підготовки майбутніх педагогів нині не здатна забезпечити досягнення нових освітніх результатів у межах традиційної системи навчання. Тому потрібні нові підходи, засоби та на їх основі нові педагогічні технології, котрі б вписувалися в традиційну систему навчання і сприяли якісній підготовці майбутніх учителів освітньої галузі «Технології». Відповідно до сучасних вимог ринку праці майбутні вчителі освітньої галузі «Технології» повинні мати досить високий рівень професійної підготовки яка пов'язана з розвитком та впровадженням засобів інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ).

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми та особливості використання ІКТ у навчальному процесі розглядали у своїх роботах українські науковці: В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, М. Кадемія, Н. Морзе, С. Сисоєва та ін. Серед російських науковців з даного напрямку слід відзначити праці І. Захарової, Є. Полат, І. Трайнева, В. Травнева, А. Хуторського та ін. У своїх наукових працях провідні науковці зазначають, що використання в навчальному процесі засобів ІКТ підвищує якість професійної підготовки